

УДК: 339.924

Тетяна Перга*

РОЛЬ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

Досліджуються передумови та причини створення Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі (ЛАВТ), що стала першим інтеграційним угрупованням в світі. Аналізуються головні механізми взаємодії країн-учасниць, проблеми та протиріччя, що призвели до фактичного припинення її діяльності наприкінці 1970-х рр. Розкрито значення ЛАВТ для розвитку інтеграційних процесів в Латинській Америці на початку 1980-х рр.

Ключові слова: ЛАВТ, Латинська Америка, економічна інтеграція

Інтеграція відіграє важливу роль у розвитку Латинської Америки. Участь в інтеграційних процесах дозволяє країнам регіону зміцнювати співробітництво, консолідувати свої позиції в світовій політиці та економіці, формувати важливий центр розвитку сучасного багатопольярного світу. Інтеграція України до європейського простору актуалізує вивчення досвіду латиноамериканської інтеграції в цій царині. Особливий інтерес становить перше в світі інтеграційне об'єднання держав регіону – Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі –ЛАВТ.

До цього часу діяльність ЛАВТ не стала предметом комплексного наукового дослідження у вітчизняній історіографії. Існуючі розробки лише побіжно згадують цю асоціацію, приділяючи значну увагу діяльності Латиноамериканській асоціації інтеграції (ЛАІ), яка була створена на основі ЛАВТ у 1980 р. У фокусі інтересів закордонних фахівців ЛАВТ розглядається в контексті політики імпортозамінної індустріалізації, яка впроваджувалась країнами регіону у 1950–1970-х рр. (В. Ургуді, Дж. Рос, В. Баєр, Х.С. Базнет, М. Брей, Гомес дель Рей дель Кубас Ельба, Г.К. Хеллінер, Т.Дж. Кефой,

* Кандидат історичних наук, ст. наук. співр. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

Ф. Меца, Р. Поррата Доріа та ін.), що обумовлює головний акцент на економічних аспектах. Детальний аналіз передумов створення організації, її значення для подальшого розвитку інтеграційних процесів у регіоні відсутні. Вказане ставить на порядок денний заповнення існуючої наукової прогалини.

Метою даного дослідження є вивчення причин створення ЛАВТ, історії діяльності цього об'єднання та ролі, яке воно відіграло у розвитку економічної інтеграції в латиноамериканському регіоні на початку 1980-х рр. Об'єктом дослідження є Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі, предметом – діяльність даної організації в 1960–1980-х рр.

Після закінчення Другої світової війни в країнах Латинської Америки відбулись значні зрушення. Віддаленість від головних театрів воєнних дій, сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура (зростання на світових ринках попиту та цін на сировину) призвели до накопичення значних золотовалютних резервів і створили умови для розвитку національних економік і проведення реформ. Внаслідок недостатнього імпорту промислової продукції через переведення європейськими країнами та США своєї промисловості на воєнні рейки, латиноамериканські країни взяли курс на проведення імпортозамінної індустріалізації. Очікувалося, що вона підвищить темпи економічного зростання та рівня життя в умовах післявоєнного демографічного вибуху, а також принесе країнам Латинської Америки економічну незалежність, зменшивши асиметрію у відносинах зі США та розвиненими країнами світу, які розглядали регіон, як великий ринок сировини та збуту своїх товарів.

На початку 1950-х рр. уряди країн Латинської Америки та керівники Економічної і соціальної комісії для Латинської Америки та Карибського басейну (ЕКЛІАК) вважали цілком можливим досягнення економічної незалежності шляхом розвитку імпортозамінних виробництв. В основу цього припущення була покладена думка, що емний внутрішній ринок, існування розвиненої експортоорієнтованої національної промисловості, позитивне сальдо торгового балансу та швидке зростання експорту є достатніми

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

факторами для запуску самопідтримуючого економічного зростання, яке призведе до досягнення життєвих стандартів розвинених країн. Однак, хоча в результаті цієї політики частка індустріального сектору (виробництва та будівництва) в країнах регіону суттєво зросла (в середньому на 15-25%), очікуваний стрибок не відбувся. Перетворитись на індустріальні країни вони не змогли. Наприклад, на початок 1960-х рр. $\frac{3}{4}$ експорту Мексики становила сировина і продукти харчування [3]. Аналогічна ситуація спостерігалась і в інших країнах регіону. В 1950–1960-х рр. темпи зростання регіональних економік почали сповільнюватися. Спроби Мексики, Аргентини та Колумбії знизити внутрішні податки з метою активізації нетрадиційного експорту помітних успіхів не принесли.

Нездатність диверсифікувати структуру експорту, падіння світових цін на сировину та продукти харчування, що розпочалось в другій половині 1950-х рр., зниження прибутків від експорту природних ресурсів унаслідок появи численних синтетичних замінників сировини, низький рівень іноземних інвестицій, спричинений політикою одержавлення, призвели до наростання кризових явищ у соціальній та економічній сферах у багатьох латиноамериканських країнах. Вони проявились у вичерпанні ресурсів для проведення імпортозаміщувальної індустрії та переобтяженні державних фінансів через необхідність підтримувати величезний державний сектор економіки, і як наслідок, у зростанні політичної нестабільності.

На міжнародному рівні розв'язання регіональних проблем розвитку було пов'язано з необхідністю розширити внутрішню регіональну торгівлю з метою розширення латиноамериканського ринку, що мало пришвидшити зростання промислового виробництва. Саме в цьому контексті з'явилась ідея латиноамериканської інтеграції, яка була обгрунтована експертами Економічної комісії ООН для Латинської Америки і Карибського басейну. Зокрема на Другій сесії Комісії в Гавані, що відбулась у травні 1949 р., виконавчий секретар цього органу Рауль Пребіш зробив доповідь «Перший економічний

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

огляд Латинської Америки», яка ввійшла в історію під назвою «Гаванський маніфест». У ній він виклав головні засади своєї концепції структурного розколу в світовій економіці, в якій Латинська Америка є «периферією» і пов'язана з промислово розвиненими країнами через ресурсний інтерес останніх, що ставить її в залежне від цих країн становище. Відповідно він висунув альтернативну парадигму міжнародної системи, в основі якої лежить комбінація бізнес-циклу і так званої тези «Пребіш-Зінгера» щодо умов торгівлі, яка ставила під сумнів підхід компаративних переваг у міжнародній торгівлі. Пребіш стверджував, що традиційний поділ праці, який існує між країнами, що експортують сировину (маються на увазі країни третього світу), та країнами, що експортують продукти, створені на основі технічного прогресу (мова йде про розвинені країни) є не просто обміном, а відображенням більш складних стосунків домінування-залежності. Було наголошено на високій залежності економік країн латиноамериканського регіону від економіки США. Наприклад, у післявоєнні роки у Мексиці 85% експорту припадало на Сполучені Штати.

На думку Пребіша та інших теоретиків, периферійні країни мали активізувати роль держав для зміцнення своїх позицій у відносинах «асиметричної влади», на так званому «ігровому полі» рівня регіонів та світової економіки [9]. У цьому контексті інтеграція латиноамериканських країн розглядалася як механізм розв'язання багатьох проблем, зокрема створення більш місткого багатонаціонального спільного ринку на основі ізольованих національних ринків та розширення торгівлі на рівні регіону на базі неконвертованих національних валют. Водночас Р. Пребіш звернув увагу на труднощі створення митного союзу в Латинській Америці внаслідок нерівномірного рівня доходів і продуктивності праці у країнах континенту. Однак загалом концепція латиноамериканського спільного ринку до середини 1950-х рр. не мала чітко окреслених контурів, які з'явилися пізніше, в процесі подальшого розвитку ідей щодо покращення розвитку країн Латинської Америки. Її головні засади розвинені протягом 1950–1960-х рр. у працях Р.

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

Пребіша Д. Басра Г. Хаберлера Дж. Фландерса та ін. Ними була обґрунтована необхідність посилення співробітництва на рівні «південь-південь», зміцнення позиції в міжнародних економічних стосунках і міжнародному поділі праці з метою позбавлення асиметричності відносин з розвиненими країнами світу.

У 1950–1960-х рр. найбільша увага була приділена співпраці у сфері промисловості та сільського господарства та координації і планування національних програм економічного розвитку. Один із висновків цієї теорії базувався на твердженні про неможливість керувати процесами на національному рівні і впроваджувати довгострокові програми без урахування зовнішніх факторів, що полягають у переорієнтації світогосподарських зв'язків та диверсифікації партнерів.

Протягом цього десятиріччя ідея латиноамериканської інтеграції, зокрема її економічний аспект – створення спільного ринку країн Латинської Америки – фігурувала в документах Організації американських держав, Міжамериканської конференції, ЕКЛАК, Міжамериканського банку розвитку. Зокрема постійно наголошувалось, що це дозволить диверсифікувати експорт окремих країн, призведе до раціоналізації виробництва на всьому континенті та зробить латиноамериканські країни більш самодостатніми.

Практичною реалізацією ідеї латиноамериканської інтеграції є створення першого регіонального об'єднання країн регіону – Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі (ЛАВТ), до складу якої увійшли: Мексика, Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Парагвай, Перу, Уругвай, Венесуела. Договір про створення організації був підписаний 18 лютого 1960 р. в Монтевідео і набрав чинності 2 червня 1961 р. Ця організація стала першим інтеграційним об'єднанням у світі. ЕКЛАК та деякі експерти розглядали створення організації в якості «чарівного еліксиру», який буде реформувати економічну структуру регіону і поліпшить в ньому загальний добробут.

Як зазначено у спеціальній доповіді ЛАВТ за 1963 р., двома важливими взаємопов'язаними завданнями, які наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр.

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

набули для країн регіону стратегічного значення через зміну світової торгівельної кон'юнктури, зокрема падіння цін на каву та інші товари традиційного латиноамериканського експорту, стали розвиток внутрірегіональної торгівлі та нових індустрій [10].

Договір Монтевідео 1960 р. створювався як підготовчий етап для майбутньої інтеграції торгівлі, зони вільної торгівлі, утвореної взаємними багатосторонніми угодами, за якою дві або більше країн згодні обмежити або усунути всі імпорتنі тарифи і обов'язки між ними. Створення цієї організації повинно було забезпечити розширення і диверсифікацію торгівлі між її учасниками, сприяти прискоренню темпів їх економічного зростання, створити потужну протизвагу розвиненим країнам світу. Головними інструментами для цього було визнано поетапне скасування обмежень на торгівлю між держави-учасники, проведення погодженої економічної політики, спрямованої на розвиток провідних галузей народного господарства, координація і кооперація виробництва деяких товарів. Виконати поставлені цілі планувалося через 12 років, у 1973 р. [11]. Можна з впевненістю констатувати, що створення цієї асоціації стало спробою скоординувати політику індустріалізації, яка продовжувала здійснюватися країнами регіону.

Варто наголосити, що в цей час зменшилась і опозиція США ідеї економічної інтеграції у Латинській Америці. Маючи значний вплив на економічний розвиток країн регіону та розглядаючи його з точки зору геополітичних інтересів, в умовах розгортання «холодної» війни, Сполучені Штати Америки зробили ставку на підсилення воєнно-політичного співробітництва з країнами регіону, яке було обумовлено головною метою - попередженням проникнення впливу комунізму на Латиноамериканський регіон. Її унаочненням стала програма «Союзу заради прогресу», в рамках якої США заявили про надання довгострокових позик країнам Латинської Америки на суму \$20 млрд. У серпні 1961 р. Секретар Казначейства США Дуглас Діллон на зустрічі Організації Американських Держав в Пунта-дель-Есте, на якій

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

вказана програма була прийнята, підтримав ратифікацію угоди про створення LAFTA в якості кроку до створення загального регіонального ринку [7].

Аналіз свідчить, що початковою метою ЛАВТ було утворення зони вільної торгівлі в Латинській Америці шляхом установаження жорсткої тарифної системи щодо третіх країн. Члени організації повинні були надати режим найбільшого сприяння всім країнам-учасникам організації, а не лише своїм партнерам.

Процес становлення взаємовідносин був тривалим і болісним. На перших етапах діяльності організації велися напружені переговори щодо поступок відповідно до моделі «продукт за продукт», однак у 1967 р. вони були перервані через неможливість дійти консенсусу. Він був досягнутий лише в 1968 р. внаслідок згоди ввести автоматичні однакові для всіх знижені тарифи, аналогічні введеним в ЄЕС [4, с. 72]. Однак цей захід себе не виправдав: на практиці країни перестали пропонувати своїм пріоритетним партнерам товари за пільговими тарифами, оскільки це автоматично розповсюджувалось і на інших членів ЛАВТ. Це стало причиною збитків національним економікам з боку конкурентів з інших країн.

Швидка ліквідація внутрішніх торговельних тарифів виявилася на користь лише найпотужнішим країнам регіону, що мали найбільш диверсифіковані галузі промисловості, насамперед Бразилії, Аргентині та Мексиці. Як наголошує Євгенія Лопес Джакост Діаз, замість підвищення добробуту всіх країн, ЛАВТ поліпшила умови лише для деяких, в той час як Чилі, Колумбія і Перу почали відчувати торговий дефіцит [2, с. 39-32]. Це призвело до формування на регіональному рівні відносин домінування-залежності.

Професор Поратта Доріа перераховує чотири причини провалу ЛАВТ, зокрема: відсутність розуміння стратегічних цілей асоціації; незначний розвиток регіональної торгівлі, що не дало змогу асоціації сприяти вільній

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

торгівлі, відсутність установи, здатної сформулювати консенсус між державами [8, с. 66-67].

У 1966 р. Харві Перлофф таким чином оцінював діяльність цієї організації: «латиноамериканська зона вільної торгівлі домоглися незначного прогресу з моменту її створення в 1960 р., впадши у хворобливі переговори рівня «продукт-продукт» щодо скорочення національних тарифів» [7, с. 73]. Гомес дель Рей дель Кубал підрахував, що лише третина поступок з боку країн-учасниць організації сприяла новій торгівлі, 80 % учасників якої були розвинені країни [4, с. 71].

У цьому контексті наголосимо, що труднощі в діяльності асоціації були обумовлені не лише різними рівнями економічного розвитку країн-учасниць, недостатнім розвитком міжгалузевих зв'язків, вузькістю внутрішнього ринку, існуванням феодальних пережитків в сільському господарстві у деяких країнах, а і значною часткою, яку в торговельних відносинах обіймали розвинені країни, в першу чергу – США. Наприклад, в експорті та імпорті Мексики вона багато років переважала 80%.

Керуючись принципом об'єктивності, вважаємо за потрібне наголосити і на позитивних наслідках для латиноамериканських країн від участі в цій організації. Поява ЛАВТ сприяла лібералізації торговельних режимів і більш активній взаємодії окремих ринків, що помітно збільшило валютні надходження від експорту; також намітилася тенденція до більш координуваних торгово-фінансових курсів країн-учасниць. Велика увага в рамках асоціації приділялася кооперуванню й спеціалізації в галузі промисловості, внаслідок чого частка промислових товарів у субрегіональному експорті виросла з 17 % в 1961 р. до 28 % в 1970 р. і до 49 % в 1980 р. [6]. Дж.К. Хеллінер наголошує на ефективності компліментарних угод, які він оцінює як чи не єдиний інструмент, що сприяв отриманню певних здобутків. Наприклад аналіз стану зовнішньої торгівлі Мексики за цей період вказує на те, що в 1982

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

р. залишалося чинними 25 угод, що були укладені країною в рамках ЛАВТ [5, с. 149-178].

Водночас внутрірегіональна торгівля продемонструвала невисокі темпи економічного зростання: з 7% до 11% протягом двадцяти років [1], а частка експорту Латинської Америки у світовій торгівлі помітно зменшилась (в 1960-х рр. 1950 р. – 11%, 1960-1970-ті рр. – 6,5%. 1988-1990 – 3,8%) [6]. Це загалом підтверджує тезу мінімальний вплив ЛАВТ на розширення торгівлі в межах регіону.

На наш погляд, не дивлячись на вказані вище проблеми в діяльності першого в Латинській Америці інтеграційного об'єднання, що зменшили його потенційну ефективність, безперечним здобутком ЛАВТ є демонстраційний ефект. На початок 1980-х рр. ідея економічної інтеграції охопила всі латиноамериканські країни. Неefективність протекціоністської моделі, що була покладена в основу його діяльності, актуалізувала необхідність розвитку нових підходів до латиноамериканської інтеграції, що знайшло унаочнення у концепції відкритого регіоналізму, яка лягла в основу створення в 1980 р. Латиноамериканської асоціації інтеграції (ЛАІ), до якої увійшли ті ж самі країни. Отримавши перший, хоч і невдалий досвід інтеграції в рамках ЛАВТ, учасники ЛАІ поставили більш реалістичні цілі та створили більш ефективні структури і механізми, призначені для роз'язання деяких проблем, що виникли у попередні десятиріччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Bray M. W. Trade As an Instrument of Dominance : The Latin American Experience / В. М. Bray // Latin American Perspectives. – 1999, Vol. 26, No. 5, Technology and Restructuring. (Sep., 1999). – P. 55–74.

2. Díaz Eugenia López-Jacoiste. The Latin American Integration Association / Latin American and Caribbean International Institutional Law. **Odello, Marco, Seatzu, Francesco** (Eds.). – T.M.C. Asser Press, 2015. – P. 23–42.

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

3. Estudio economico de America Latina, Nueva York, 1969. Comision Economica Para America Latina [Електронний ресурс] : CEPAL / Режим доступу : <http://archivo.cepal.org/pdfs/EEAL/1968.pdf>

4. Gomes del Rey de Kybal Elba. LAFTA today and tomorrow / Alberto Martinez Piedra (ed.). SocioEconomic Change in Latin America. – Washington, DC : Catholic University of America Press, 1972. – P. 69–75.

5. Heilleiner, G. K. International Trade and Economic Development / G. K. Helliner. – Harmondsworth, UK : Penguin, 1972. – 1600 p.

6. Kehoe T. J., Meza F. Catch-up Growth Followed by Stagnation : Mexico, 1950–2010 / Federal Reserve Bank of Minneapolis Research Department. Working Paper 693. Revised November 2012 . – 45 p. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://www.minneapolisfed.org/research/wp/wp693.pdf>.

7. Perloff H. S. The Alliance, for Progress : A Social Invention in the Making / H. S. Perloff. – Baltimore : Johns Hopkins Press, 1969. – 225 p.

8. Porrata-Doria R. MERCOSUR : the common market of the southern cone / R. Porrata-Doria, A. Rafael. Durham, N.C. : Carolina Academic Press, 2005 – 228 p.

9. The Economic Development of Latin America and its Principal Problems [Електронний ресурс] : CEPAL / Режим доступу :

<http://archivo.cepal.org/pdfs/cdPrebisch/002.pdf>.

10. The Latin America Free Trade Association. Special report. 18 October 1963 [Електронний ресурс] : Central Intelligence Agency / Режим доступу : https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000756201.pdf.

11. The Latin America Free Trade Association [Електронний ресурс] : The United States Tariff Commission / Режим доступу :

<https://www.usitc.gov/publications/other/pub60.pdf>.

Исследуются предпосылки и причины создания Латиноамериканской ассоциации свободной торговли (ЛАСТ), ставшей первым интеграционным объединением стран в мире. Анализируются главные механизмы

Т. Перга. Роль Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі в інтеграційних...

взаимодействия стран-участниц, проблемы и противоречия, которые привели к фактическому прекращению ее деятельности в конце 1970-х гг. Раскрыто значение ЛАВТ для развития интеграционных процессов в Латинской Америке в начале 1980-х гг.

Ключевые слова: ЛАВТ, Латинская Америка, экономическая интеграция

The background and reasons for the creation of the Latin American Free Trade Association (LAFTA), that became the first such group in the world is investigated. Main mechanisms of interaction between participating countries are analyzed. The paper examines problems and contradictions that led to the actual termination of its activities in the late 1970s. Among them: different levels of economic development of member countries, insufficient development of linkages, small domestic market, the existence of feudal survivals in agriculture of some countries, big share of USA and developed countries in the trade turnover of Latin America countries. Rapid elimination of internal trade tariffs was in favor only for the most powerful countries with the most diversified industries, such as Brazil, Argentina and Mexico. This led to the formation of relations of domination-dependence between the members of LAFTA. Importance of LAFTA to the development of integration processes in Latin America in the early 1980s is argued. Inefficiency of the protectionist model that was the basis of LAFTA actualized the need of the development of new approaches to Latin American integration, which is implemented in Latin American Integration Association (LAI), created in 1980. All members of LAFTA became participants of LAI.

Keywords: LAFTA, Latin America, economic integration